

LÄNSSTYRELSEN
VÄSTRA GÖTALANDS LÄN

INVENTERING AV HÄLLEBRÄCKA I DALSLAND 2007

Rapportnr: 2008:40

ISSN: 1403-168X

Författare: Lars Johansson och Gunnar Flygh

Foto: Gunnar Flygh

Utgivare: Länsstyrelsen i Västra Götalands län, Naturvårdsenheten

Rapporten finns som pdf på www.o.lst.se under Publikationer/Rapporter.

Inventering av Hällebräcka i Dalsland 2007

Förord

I maj 2007 genomfördes en inventering av hällebräcka i Dalsland. Inventeringen är ett led i Länsstyrelsens arbete med åtgärdsprogrammen för hotade arter.

Hällebräcka är en av de hotade arter som omfattas av ett särskilt åtgärdsprogram som fastställts av Naturvårdsverket. Arbetet har utförts som en del i insatserna för att bevara arten i Västra Götalands län.

Fältarbetet utfördes av Lars Johansson och Gunnar Flygh som även skrivit föreliggande rapport.

Lars Sjögren
Koordinator för åtgärdsprogram för hotade arter
Länsstyrelsen i Västra Götalands län

Bakgrund

Hällebräcka, *Saxifraga osloensis*, är en liten ett- till tvåårig ört med relativt tidig blomning (maj – början av juni). Den växer på basisk, mer eller mindre solexponerade hållmark. Arten är konkurrenssvag och störningsgynnad, den försvinner snart i igenväxande miljöer.

Hällebräckan är endemisk för Skandinavien och förekommer i ett bälte från Oslofjorden till Mälardalskapen. I Västra Götalands län finns den i Dalsland, därutöver endast ett par äldre ströfynd i Boråstrakten och vid Halle-Hunneberg.

Hällebräckan är en rödlistad art som klassats som missgynnad (NT), den är dessutom med i EU:s habitatdirektiv (annex 2 och 4, artkod 1973). I och med att den är endemisk har vi i Sverige också ett särskilt ansvar för arten. Ett åtgärdsprogram för arten är under utarbetande. Den aktuella inventeringen utfördes inom ramen för detta åtgärdsprogram. Syftet var att få en bild av artens aktuella förekomst i länet samt behovet av åtgärder.

Metodik

Inventeringen begränsades till att omfatta ett landskapsavsnitt i mellersta Dalsland där lokalerna ligger tätt och där möjligheterna att sätta in åtgärder bedöms vara stora. Många kända växtplatser ligger vid eller nära sjöarna kring Ryrhalvön (Svanefjorden-Östebosjön) samt vid Ånimmen. Här växer hällebräckan ofta i öppna, mer eller mindre hävdade strandmiljöer på lerskifferhållmark. För att lätt kunna nå dessa lokaler och för att kunna söka nya hällebräckeförekomster i lämplig miljö användes motorbåt. Dessutom besöktes vägnära förekomster i ett begränsat område kring dessa sjöar samt i Natura 2000-området/Naturreseptatet Bräcke ängar längre norrut.

Inventeringen utfördes mellan 23 och 31 maj 2007. Med ovan angivna geografiska begränsning besöktes alla tidigare kända lokaler samtidigt som nya eftersöktes.

På varje lokal med fynd räknades, alternativt uppskattades, antalet plantor inklusive ickeblommande bladrosätter. Fanns endast ett fåtal plantor räknades de, annars skattades antalet i jämna 10-tal, 100-tal eller 1000-tal. Den yta hällebräckan förekom på uppskattades och miljön beskrevs kort. För varje lokal togs koordinater med hjälp av GPS. Eventuella hot angavs liksom förslag till lämpliga åtgärder.

Några ovanliga lavar som förekommer på lerskifferhällar, däribland klottegellav och alvar-plakodlav, samt trollsmultron noterades också.

Resultat

Inom det inventerade området finns 33 kända lokaler som återbesöktes. Hällebräckan återfanns på 29 av dessa (dock inte på samtliga dellokaler).

Många nya växtplatser hittades. Det är dock lite problematiskt att säga ett exakt antal, eftersom flera av dem ligger nära äldre som inte är inmätta med GPS. Cirka 30 lokaler /lokalgrupper ligger dock så pass långt från äldre sådana att de kan betraktas som nya. Totalt hittades 94 lokaler med sammanlagt cirka 20000 individer. Vid inventeringen 2001 hittades 6600 individer inom samma område.

En viss risk för sammanblandning med grusbräcka finns. Grusbräcka har mycket få kända förekomster i Dalsland, men den har tidigare noterats från Ånimmens O-sida längst i söder och från ön Henriksholm i samma sjö. Vi lade dock aldrig märke till några ex med typiska grusbräckekaraktärer.

Samtliga uppgifter om Hällebräcka från inventeringen är inmatade i Artportalen.

Den starkt hotade (EN) klottegellaven, *Psora globifera*, hittades på 7 lokaler. Flera av dessa är nya förekomster av arten, som i Sverige endast förekommer i Dalsland. Trollsmultron sågs på 52 av lokalerna.

Växtmiljöer – hot

Eftersom denna inventering huvudsakligen skedde med hjälp av båt ligger en stor del av lokalerna vid stränder, totalt 78 stycken. En vanlig biotop är branta strandklippor där hällebräckan ofta växer på exponerade klippavsatser. Flertalet av dessa lokaler är ohävdade. Minst lika många växtplatser utgörs av mer eller mindre sluttande hållmark med en mosaik av kala hälltytor och ängsvegetation. Många av dessa områden hävdas eller har nyligen hävdats. På några växtplatser är hållmarken översilad. En annan växtmiljö är flata strandhällar, där vågor och isskjuvning åstadkommer en störning som gynnar arten.

Åtta av lokalerna ligger intill vägar. En växtplats, Västra Berg lokal 1, har använts som upplag för timmer. På den andra fyndplatsen vid Västra Berg växer hällebräcka vid körspår på hällar intill vägen. Övriga väglokaler utgörs av öppen hållmark som har röjts relativt nyligen.

Minst 16 av lokalerna hävdas med bete eller slåtter i nuläget, ytterligare ett 10-tal med åtminstone röjning. Tramp gynnar hällebräckan, den växer gärna intill stigar eller på upptrampade delar av strandhällar. Flera fyndplatser ligger nära tomter, båt- eller badplatser.

Ett fåtal lokaler verkar inte vara på lerskifferberggrund. Det är värt att lägga märke till att området öster om Kännsbyn inte hyser någon särskilt kalkgynnad flora. Trots detta fann vi där en rik förekomst av hällebräcka. Det verkar som den goda hävden gynnar arten trots fattigare berggrund.

På växtplatser utan hävd är igenväxning ett hot. På många strandlokaler sker igenväxningen långsamt eller inte alls. Hällebräckan klarar sig kvar i branta, solexponerade klippor där ingen kraftig vegetation får fäste. På planare hållmark nära vattenlinjen hindrar våg- och isrörelser igenväxning. Igenväxningen i omgivningen är ändå ett hot på sikt eftersom den hindrar hällebräckans närspridning och, i vissa fall, leder till beskuggning av växtplatserna.

Exploatering i form av vägbreddning eller byggnation kan vara ett hot på ett fåtal lokaler.

Diskussion - förslag till åtgärder

Inventeringen pekar på att hällebräckan har en god population i området. Att säga något om den har ökat eller minskat är dock vanskligt. 2007 verkar ha varit ett mycket gynnsamt år för arten. Man har troligen inte heller genomfört strandområdena lika noggrant vid tidigare inventeringar.

Det finns flera aktiva och intresserade lantbrukare i området. Betesmarker har nyligen restaurerats vid Kingebol och Känsbyn vid Ånimmén och man håller på att restaurera marker vid Svankila. Det finns också ett par reservat i området (Ryr och Svankila).

Ytterligare områden där det känns angeläget att restaurera är:

- **Området omedelbart norr om betesmarkerna vid Känsbyn** (= lokal 69). Här finns en stor population hällebräcka och klottegellav. Tillsammans med betesmarkerna vid Känsbyn skulle man här kunna få strandnära betesmark utefter 1,5 km.
- På **Mjölkudden** finns flera hällebräckeförekomster. I området står flera mycket gamla tallar, efter en restaurering skulle man kunna ha skogsbete där.
- På **Östeboudden** finns också mycket gamla tallar och enstaka grova ekar, även där skulle man kunna ha skogsbete.
- Kring **Snäcke** finns en rik örtflora och förekomst av klottegellav. Efter en restaureringsröjning kan man ha alternativt bete eller slätter.
- Lokalen **600 m NNV Ödegården** har en rik förekomst av hällebräcka, dessutom klottegellav. Här är nog svårt att få till bete men man bör kontakta markägaren för en eventuell röjning.

Det är mycket lämpligt att bränna ris på platsen i samband med restaureringsröjningar, eftersom brand tycks gynna hällebräckan.

Om man väljer slätter som skötselform bör man antingen ha efterbete eller på något sätt skapa fläckar med bar hållmark/jord (bränning, ta bort mosstäcket fläckvis).

Andra lämpliga åtgärder:

- Skicka infoblad till markägare som har hällebräcka på sina marker.
- Se till att väglokaler röjs och att riset förs bort.

På lokal nr 6, Hinnöns sydostudde, är troligen isskrap en störningsfaktor som gynnar hällebräckan.

Betesmark öster om Känsbyn (lokal nr 71). En fint restaurerad naturbetesmark vid Ånimmen med en mosaik av öppna hållar och örtrik gräsmark. Hällebräckan trivs på den tunna jorden i kanten av hållarna där konkurrensen från andra växter är låg.

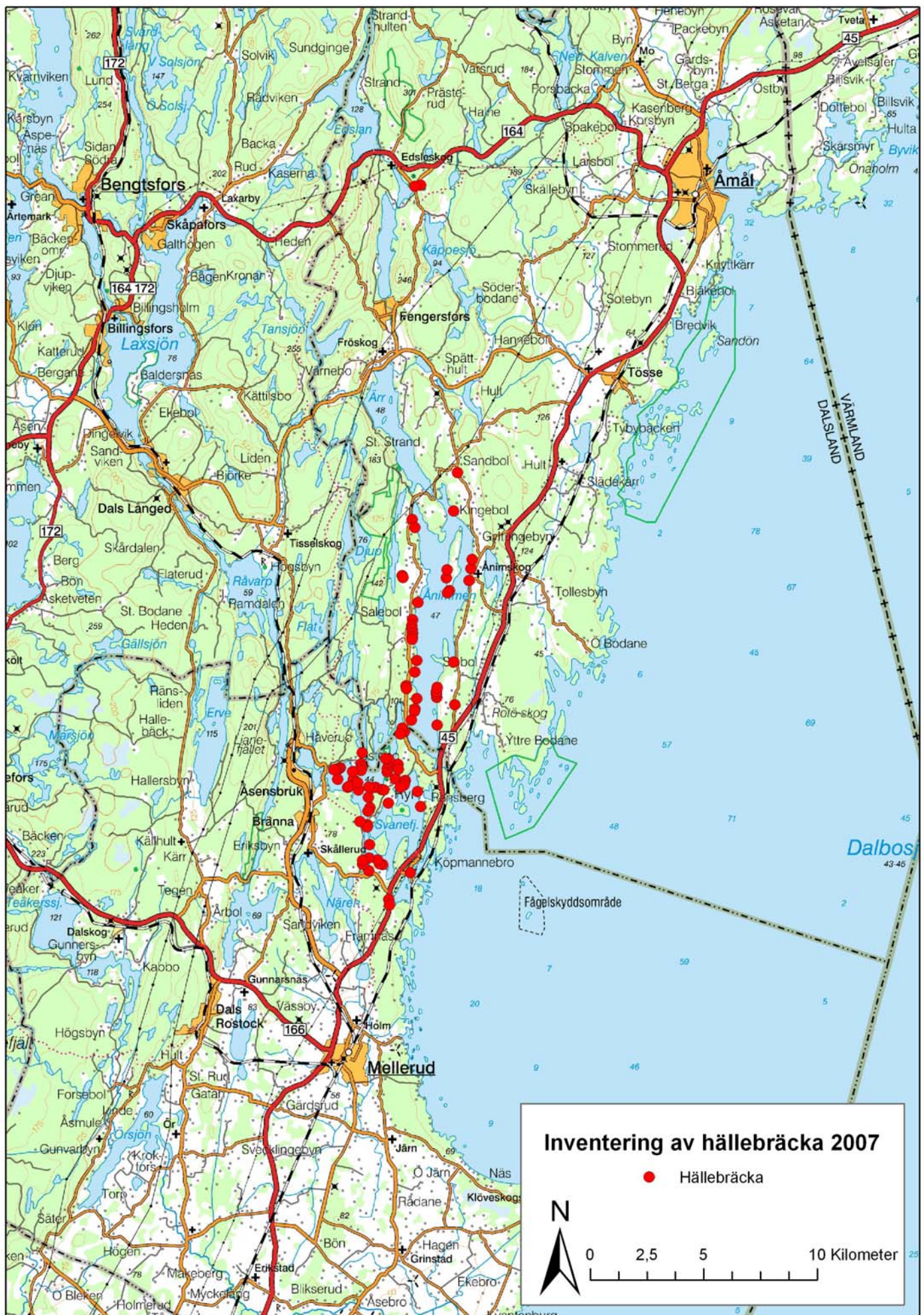

Lokal 86, en bergknalle SSV Ängarna vid landsvägen som går väster om Ånimmen.

Bilaga 1: Lokalförteckning

Lokalnr	x-koord	y-koord	Lokalnamn	antal	yta (m2)	datum
1	6520402	1308172	vid E45 VNV Udden	500	20	20070523
2	6520172	1308206	vid E45 NV Udden	30	2	20070523
3	6525727	1308460	300 m VNV Ödegården	3000	1000	20070524
4	6526020	1308116	Ryrhalvöns nordspets	400	500	20070524
5	6526178	1308109	holmen S Hinnön	30	5	20070524
6	6526342	1308210	Hinnöns SO-udde	350	150	20070524
7	6526440	1308165	Hinnöns SO-udde	130	100	20070524
8	6526586	1308175	Hinnöns SO-udde	600	300	20070524
9	6526621	1308038	Hinnön, mitt på höjden	2	0,5	20070524
10	6526385	1306964	Östebo	30	5	20070524
11	6526226	1306986	Östebo	300	200	20070524
12	6526104	1306961	Östebo	300	100	20070524
13	6525243	1307865	500 m VSV Ryr	300	50	20070524
14	6525237	1307964	400 m VSV Ryr	200	50	20070524
15	6525660	1308901	Ödegården	50	20	20070524
16	6525568	1308877	Ödegården	30	20	20070524
17	6525455	1308858	Ödegården	300	200	20070524
18	6525343	1308690	Ödegården	100	20	20070524
19	6525354	1307602	udden 250 m SO Skutholmen	100	15	20070525
20	6525328	1307465	strand SO om Skutholmen	250	12	20070525
21	6525363	1307298	udden S om Skutholmen	100	50	20070525
22	6524904	1307277	700 m N om Rönningen	200	100	20070525
23	6524459	1307348	NV Rönningen	100	20	20070525
24	6524299	1307261	NV Rönningen	200	20	20070525
25	6523707	1307222	SV Rönningen	30	10	20070525
26	6523604	1307232	SV Rönningen	10	2	20070525
27	6524663	1308160	100 m SV Båtnäbba	30	5	20070525
28	6525163	1309444	V om L. Ransberg	10	1	20070525
29	6524512	1309577	Ransberg	20	2	20070525
30	6521939	1307908	NO Svankila	5	1	20070525
31	6521987	1307763	N om Svankila	500	100	20070525
32	6522145	1307693	N om Svankila	10	1	20070525
33	6522822	1307327	Björköns västra strand	200	30	20070525
34	6522234	1307298	NV Svankila	200	50	20070525
35	6521675	1307288	500 m VSV Svankila	50	5	20070525
36	6521963	1307030	700 m NNO Edet	50	5	20070525
37	6522130	1307028	400 m SV Kiddön	20	2	20070525
38	6523848	1306907	500 m N om Hjärterud	20	2	20070525
39	6525704	1306610	Östebouddens västra sida	10	1	20070529
40	6526043	1306591	Östebouddens västra sida	40	3	20070529
41	6526222	1306049	Mjölkudden	200	10	20070529
42	6526171	1305971	Mjölkudden	2	0,2	20070529
43	6526158	1305913	Mjölkudden	30	2	20070529
44	6526110	1305840	Mjölkudden	20	1	20070529
45	6526123	1305757	Mjölkudden	300	20	20070529
46	6525707	1305917	ön V om Torrön	40	3	20070529
47	6525344	1306369	Sundsholmen	20	1	20070529

48	6525410	1306430	Sundsholmen	100	20	20070529
49	6525239	1306845	Östebouddens sydspets	300	5	20070529
50	6525561	1306801	Östeboudden	500	50	20070529
51	6526883	1307010	N om Östebo	100	10	20070529
52	6527810	1308872	Snäcke	10	1	20070529
53	6527954	1308763	Snäcke	80	5	20070529
54	6527701	1308676	Snäcke	50	10	20070529
55	6526363	1308576	800 m NNV Ödegården	20	1	20070529
56	6526151	1308592	600 m NNV Ödegården	2000	400	20070529
57	6534447	1311709	Ånimskogs kyrka	300	5	20070530
58	6534963	1311804	N om Ånimskogs kyrka	100	3	20070530
59	6535381	1311850	N om Ånimskogs kyrka	20	1	20070530
60	6534005	1310860	Henriksholms sydostudde	15	0,5	20070530
61	6533908	1310768	Henriksholms sydände	5	1	20070530
62	6534570	1310723	Henriksholm, SSV gården	5	0,5	20070530
63	6534919	1310747	Henriksholm, 200 m N om gården	100	2	20070530
64	6537504	1311044	Kingebol	500	100	20070530
65	6537146	1309204	SSV Håkerud	100	5	20070530
66	6536790	1309320	NNO Haget	50	1	20070530
67	6533487	1309461	500 m NO Salebol	50	2	20070530
68	6532715	1309219	strax NO Backen	200	7	20070528
69	6532462	1309192	S om Backen	1000	50	20070531
70	6532288	1309215	O om Känaby	500	10	20070531
71	6532119	1309218	O om Känaby	2000	100	20070531
72	6531962	1309215	O om Känaby	300	15	20070531
73	6531856	1309217	O om Känaby	100	2	20070531
74	6530927	1309406	NNO Kilehaget	300	5	20070531
75	6530411	1309331	Kilehaget	20	0,5	20070531
76	6529259	1309418	N om Totten	100	10	20070531
77	6528807	1309323	SSV Totten	20	2	20070531
78	6528706	1309306	SSV Totten	50	2	20070531
79	6528309	1309182	NO Snäcke kanal	10	1	20070531
80	6528087	1310304	SSO Svinön	200	2	20070531
81	6529309	1310296	VSV Knollen	20	2	20070531
82	6529464	1310278	VSV Knollen	5	1	20070531
83	6529575	1310284	V om Knollen	10	2	20070531
84	6529732	1310305	V om Knollen	30	2	20070531
85	6529802	1308944	SSV Ängarna	300	30	20070531
86	6529700	1308961	SSV Ängarna	500	10	20070531
87	6534664	1308767	Västra Berg	200	20	20070528
88	6534584	1308803	Västra Berg	30	5	20070528
89	6539211	1311213	NNV Säbyn	10	1	20070528
90	6530859	1311036	NNV Ånskelund	20	0,5	20070530
91	6528984	1311083	ONO Säljebyn, vid milstolpen	9	0,2	20070530
92	6521584	1309132	Vibergsön i Köpmannebro	100	10	20070530
93	6551868	1309590	Bräcketorp	6	0,5	20070528
94	6551822	1309328	400 m V Bräcketorp, nära vägen	100	5	20070528

LÄNSSTYRELSEN
VÄSTRA GÖTALANDS LÄN